

Vetenskaplig retorik

- Av Leonard Ngaosuvan

Varför ska man kunna argumentationsteknik?

Vetenskapen går bland annat ut på att generera så många fruktsamma paradigmer som möjligt. Ett problem som detta innefattar är att vi inte kan veta vilka paradigmer som är riktiga och vilka som är falska. Det finns inga säkra och fullständiga metoder för detta problems lösning. Det finns däremot en metod att säkerställa förtydligande kunskaper ur en mängd redan kända kunskaper. Denna metod kallas logik. Logiken hjälper forskare att falsifiera hypoteser, det vill säga eliminera vetenskapliga tokigheter. Popper talar om falsifierbarhet. Han menar att alla vetenskapliga satser ska vara falsifierbara. Med andra ord, forskare ska argumentera om vilka satser som ska förkastas och vilka vetenskapen ska behålla så länge. Poppers vetenskapssyn gör argumentationstekniken ytterst viktig för vetenskapens framsteg och forskarenens prestige. Det blir en slags evolution bland vetenskapliga hypoteser. Gemensamt för många paradigmskiften är att de har haft starka förgrundsfigurer som argumenterat intensivt och skickligt för sina eller andras teorier, ibland med livet som insats! Ett exempel på argumentation är David Marrs hypotes om matematiskt tänkande. Till en början trodde man att människor endast kunde tänka i bilder eller ord. Marr experimenterade fram ett argument som talade för ett matematiskt tänkande och eftersom ingen hittills har kullkastat Marrs hypotes betraktas den korroborerad (=sanning tills vidare). Alltså, för att kunna bidra till vetenskapens framsteg måste man kunna argumentera för sin sak eller ha turen att någon annan argumenterar åt en.

Argumentationanalys är opersonligt. Det finns ingen anledning att ta illa upp om någon påpekar ett misstag. Det ger bara en ny möjlighet att omformulera sig klarare.

I vetenskapliga sammanhang bör de flesta acceptera argumentationstekniska regler. Det finns dock situationer där argumentation inte alls är lämpligt att använda. Man kan betrakta reglerna som ett slags spelregler men det är inte alls säkert att alla accepterar reglerna. Om du tar en militär order är det synnerligen opassande av tillämpa argumentationsteknik.

Introduktion till logik

Logik fungerar som vetenskapens grundpelare i många fall, så också inom argumentation. Därför är det viktigt med rudimentära kunskaper i logik för att kunna bli en slipad filosof. Logik är konsten att kunna resonera följdriktigt och otvetydigt. Det vill säga, att från ett antal antaganden kunna härleda en slutsats. Denna slutsats måste vara sann om antagandena är sanna. Antagandena brukar kallas premisser. Premisserna och slutsatsen bildar tillsammans en slutledning eller argument. Om slutsatsen är härledbar från premisserna i en slutledning betraktas slutledningen giltig. Nedan presenteras ett antal giltiga slutledningar.

Premiss: Alla levande hundar har ben.

Premiss: Hermann är en levande hund.

Slutsats: Alltså, Hermann har ben.

Kommentar: Det här är ett exempel på en giltig slutledning. Om man accepterar premisserna som sanna måste man också acceptera slutsatsen.

Premiss: Leo kan hoppa eller månen är en ost.

Premiss: Månen är inte en ost.

Slutsats: Alltså, Leo kan hoppa.

Kommentar: Den här slutledningen beskriver hur logiken betraktar begreppet "eller".

Premiss: David är gravid

Premiss: David är inte gravid.

Slutsats: Alltså, Gud grät igår.

Kommentar: Va?! Det här verkar heltokigt. Logiken förutsätter att en sats bara kan vara sann eller falsk, det vill säga att det finns inget tredje alternativ om en sats sanningsvärde. Ur en motsägelse (premisserna motsäger varandra) kan man härleda vad som helst.

Premissernas trovärdighet kan inte logiken utreda. Det enda logiken kan garantera är att slutsatsen följs av premisserna. Vi måste skilja på begreppen logiskt giltig och hållbar. Logiskt giltig innebär att slutsatsen är härledbar från premisserna enligt de logiska reglerna. Senare kommer jag att förkorta logiskt giltig till giltig. Hållbar innebär att premisserna måste vara sanna och att slutledningen är giltig.

Vanliga misslyckade argument

Det finns ett antal välkända misstag som gjorts i historien. Ofta blir det lätt en uppräkningslista av dessa misstag. Många misstag är av logisk natur medan andra är det inte. Anledningen till att jag väljer att namnge dessa misstag med deras latinska namn i så stor utsträckning som möjligt beror på att de då kan förstås på flera olika språk. I en diskussion med en slipad argumentationsanalytiker behöver man bara namnge misstaget för att samtalspartnern ska inse sitt misstag. Jag använder ordet relation i betydelsen samband, förhållande eller matematisk relation. Efter beskrivningen av misstaget följer ibland exempel inom citationstecken.

Byta bevisbörda

Det är alltid personen som först påstår något som har bevisbördan. Därmed är det ett misstag att plötsligt kräva att andra ska bevisa att man har fel (argumentum ad ignorantiam).

Argumentum ad ignorantiam

Det finns ingenting som säger att något är sant bara för att ingen har bevisat motsatsen. Jämför detta med Poppers idé om att hypoteser kan bli korroborerade.

"Gud finns därför att ingen har bevisat att Gud inte finns."

"Gud finns inte därför att ingen har bevisat att Gud finns."

Argumentum ad Baculum

Det här misstaget är när argumentet försöker tvinga fram acceptans med hot. Det behöver inte vara ett direkt hot.

“

"Det finns många bevis för Bibelns sanningshalt. De som vägrar tro på detta kommer att brinna i helvetet."

Argumentum ad hominem

Det här misstaget kallas vanligen för personangrepp. I politiska sammanhang kallas det populärt för pajkastning. Det är ett argument som är riktat mot människan inte mot det man diskuterar.

"Kristendomen är en ond verksamhet. Den utövas av häxjägare, massmördare och bakåtsträvare."

"Det är bara tankelösa idioter som förespråkar EU."

"Litteraturvetare kan ingenting om vetenskap."

"Du är ju dum i huvudet."

Argumentum ad misericordiam

Bara för att det är synd om personen som argumenterar så ger det personen inte rätt.

"Jag har växt upp i New Yorks slumkvarter. Jag har varit föräldralös i hela mitt liv. Jag kan inte ens läsa. Jag hade inget val än att börja smugla knark. Ni kan inte finna mig skyldig för narkotikainnehav."

Argumentum ad populum

Bara för att ett uttalande är tilltalande för många så betyder inte det att uttalandet måste vara sant.

"Bibeln måste vara sann. Miljoner människor vet detta. Påstår du att alla dessa människor har fel?"

Argumentum ad numerum

Bara för att många tror på en viss sak betyder det inte att denna sak blir mer sannolik.

"75% av världens befolkning tror på Gud. Därför är det större chans att Gud finns."

Argumentum ad verecundiam

Auktoritetstro förekommer i två olika skepnader. Först (1) när man åberopar en auktoritet i ett irrelevant ämne. Sedan (2) kan faktiskt en ledande person ha fel även inom sitt område.

(1) "André Agassi tror på Gud. Alltså finns Gud."

(2) "Sigmund Freud trodde på en stark relation mellan sex och tennis. Alltså finns en stark relation mellan sex och tennis."

Post hoc ergo propter hoc

'Efter att' är inte samma sak som 'därför att'.

"Jag rakade mig igår och min flickvän gjorde sedan slut. Alltså, min flickvän gjorde slut därför att jag rakade mig."

Cum hoc ergo propter hoc

Bara för att två händelser sker samtidigt så betyder inte det att de två händelserna måste ha en relation.

"Michael Jordan skadade sig samtidigt som jag. Vi delar samma karma."

Petito principii

Detta misstag förekommer när premisserna är lika kontroversiella som slutsatsen.

Circulus in demonstrando

Cirkelbevis uppstår när slutsatsen förekommer i premissmängden. Ju längre cirkeln är desto svårare är det att upptäcka dem. Inom matematiken uppstår lätt cirkelbevis.

"Gud finns för att bibeln säger så och bibeln är Guds ord."

Påstående fråga

En fråga har ingen informationsbärande funktion. Däremot kan en fråga förutsätta saker. Denna förutsättning kan vara falsk vilket gör det omöjligt att svara på frågan.

"Har du slutat slå din fru?"

Plurium interrogationum

Det här misstaget är att kräva ett enkelt svar på en komplicerad eller påstående fråga.

Ignorantio elenchi

Irrelevant slutsats.

"Vetenskapen genererar sanningsenliga satser. Se bara på hur många saker som fungerar inom naturvetenskapen."

Problemet här är att det inte spelar någon roll hur många fungerande saker som uppräknas eftersom funktion inte har något att göra med sanning att göra.

Equivocation

En del ord har flera betydelser som inte får användas med de olika betydelserna.

"Naturens lag går ut på att förinta sina fiender. Alltså är det lagligt att mörda sina ovänner."

Amfiboli

Om man inte tänker sig för kan premisserna bli tvetydiga och därmed blir argumentet sällan hållbart.

"Frankrikes nuvarande kung är skallig. Det är inte så, att Frankrikes nuvarande kung är skallig. Alltså, finns Gud."

Kompositionsmissstag

Bara för att alla eller några delar har en egenskap betyder inte det att sammansättningen av dessa delar också har denna egenskap.

"Vetenskapen består av forskare. Alla forskare är smarta. Alltså är vetenskapen en smart konstruktion."

"Vetenskapen består av forskare. Några forskare är smarta. Alltså är vetenskapen en smart konstruktion."

Argumentum ad antiquitatem

Bara för att något är gammalt och beprövat betyder inte det måste vara varken sant eller bäst.

"Koranen har fungerat som rättesnöre i tusentals år. Det måste vara sant det som står i koranen."

"Kvinnlig könsstympning har praktiserats i hundratals år. Alltså är det ett bra sätt att förhindra otrohet bland kvinnor."

Argumentum ad novitatem

Bara för att något är modernt eller nytt rättfärdigar ingenting.

"Konceptualismen är det nya paradigmet inom vetenskapen. Alltså är konceptualismen det fruktsammaste sättet att se på verkligheten."

Non sequitur

Logiska felresonemang. Det finns oändligt antal logiska felslut och några exempel vore missvisande.

Argumentum ad crumenam

Tron att pengar är ett kriterium för sanning.

"Eftersom mycket forskningspengar anslås till ANN-forskning måste ANN vara ett fruktsamt sätt att efterlikna människohjärnan."

Argumentum ad lazarum

Tron att fattigdom är ett kriterium för skicklighet.

"De fattiga doktoranderna är bättre eftersom de haft sämre förutsättningar."

Argumentum ad nauseam

Bara för att något sägs och hörs ofta av olika av varandra oberoende källor betyder inte det att det är sant.

"Har ni också hört att Tom Cruise är böglig!? Då ligger det väl något in det."

Snävt tänkande

Ibland tror man att det finns färre alternativ än det i själva verket finns.

"Är du kapitalist, liberal eller kommunist?"

Reifikation

Man får inte betrakta abstrakta begrepp som konkreta ting eller tvärtom.

"K-pist M45 är skapad för att försvara vår kung och vårt fosterland!"

Analog jämförelse

Ofta kan man inte överföra en situation till en annan.

"Att inte tro på Gud är som att säga att jag inte har någon fri vilja."

Tu quoque

Att andra också gör samma misstag rättfärdigar inte något.

"Du ska inte säga något för du ljuger också."

Audiatur et altera pars

Det är inte så bra att glömma en premiss eller ta den för givet. Vi människor brukar kunna fylla i den osagda premissen men det betraktas med viss skepsis. Premissen blir osynlig.

"Min bil startar inte för att det var minusgrader inatt." (Här kan man lätt fylla premissen som saknas - öva!)

"Jag tänker och finns. Alltså finns Gud." (Här är det inte lika lätt att rädda argumentet till ett hållbart argument....)

Ad hoc

Det är skillnad på argument och förklaring. Om vi ska visa A, och B erbjuds som bevis då är uttalandet 'A eftersom B' ett argument. Om vi däremot försöker visa B, så är 'A eftersom B' en förklaring. Det som kännetecknar ad hoc resonemang är efter-faktumet-förklaring, en så kallad efterkonstruktion.

I följande dialog förutsätter vi att alla är lika inför Gud.

"Jag vann 13 miljoner på Bingolotto."

"Prisa Gud, han är vår välgörare."

"Kommer han då låta alla vinna på bingolotto till slut?"

"Ehh...herrans vägar äro outgrundliga."

Argumentum ad logicam

Det här är misstagens misstag. Bara för att en slutsats kommer ifrån ett ogiltigt resonemang behöver inte slutsatsen vara falsk. Det finns ingen människa som kan argumentera en längre tid utan att begå något av dessa misstag. Däremot bör man snabbt inse sitt misstag och omformulera sig. Man kan också tydligt hitta några tecken på att människan inte är speciellt logisk. Till exempel finns det en del motsatsmisstag. Bara för att något är nytt eller gammalt så blir det inte bättre. Jag tycker inte att det är någonting negativt eftersom logiken har sina begränsningar och det kan vara mycket bra ibland att vara ologisk. Kom alltid ihåg att ett knasigt resonemang kan få en korrekt, sann och genialisk slutsats!

Hur konstruerar man ett giltigt argument?

Det finns inga ofelbara sätt att konstruera ett giltigt argument. Det man kan öva är sin logiska känsla och att prova sig fram. Låt oss säga att jag vill argumentera för att Leo är en Gud. Det kan verka absurt till en början men det ger god övning till argumentation. Lägg märke till att det rör sig om argument, inte bevis...Om jag vill argumentera för att jag är en Gud, så ska min slutsats vara "Leo är en Gud". Problemet är nu hur mina premisser ska vara. En definition på Gud behövs och om jag är smart så placerar jag in den i någon av mina premisser. Premiss: Gud är en individ i en art som har makt över alla andra arter. Nu har jag bytt bort "Gud" mot "En individ i en art som har makt över alla andra arter". Vidare behöver jag placera in mig själv i premissmängden.

Premiss: Leo är en människa. Senare måste jag beskriva relationen mellan människa och Gud. Slutligen är det bara att antaga att människan är en art som har makt över alla andra arter.

Så här blir resultatet:

Premiss: Gud är en individ i en art som har makt över alla andra arter.

Premiss: Leo är en människa.

Premiss: Människan är en art som har makt över alla andra arter.

Alltså: Leo är en Gud.

Som övning kan läsaren motbevisa att argumentet är hållbart.

Övningstips

Det finns gott om övningstillfällen i vårt samhälle och därför behöver inte jag rada upp exempel utan bara hänvisa till en del guldgruvor. I början så är det bäst att öva på skrivet material då det ofta är svårt att komma ihåg alla premisserna under en pratstund. Det krävs mycket god vana och mycket vilja för att analysera sagda argument. En annan mycket irriterande faktor är att en del människor gärna dementerar. Hur ska man öva då? Det bästa man kan göra är att lära sig känna igen de vanligaste misstagen. Titta på argumentationsmisstagen i denna text och försök att hitta formen på argumenten och kontrollera att det inte är samma form som någon av misstagen som uppräknats. Efter ett tag så får man en viss känsla för logik och då kan man börja lyssna på andras argument man hör. Vanligaste misstaget bör vara non sequitur, dvs direkta logiska felresonemang. Här är mina tre bästa tips var man kan hitta underhållande och förvirrade argument;

1. De olika politiska partiernas partiprogram.
2. Dagstidningarnas insändarsidor är fulla av korta och lustiga argument.
3. Debattprogram i TV kan analyseras med stor behållning.

Analys av ett ontologiskt Gudsbevis

Ett ontologiskt Gudsbevis är ett försök att bevisa Guds existens med hjälp av ren begreppsanalys. Syftet med ett ontologiskt Gudsbevis är att bevisa Guds existens med ett hållbart argument. Det finns många varianter på ontologiska Gudsbevis. Varianten som jag här ska vederlägga är tagen ur Filosofilexikonet något modifierad. De ändringar jag gjort är att byta ordval till det jag tror att de menar.

Det hör till uppfattningen om Gud, att om Gud är det högsta väsen, så är det inte möjligt att tänka sig något som är högre och mer fullkomligt än Gud. Alltså måste Gud existera, ty om Gud inte existerade skulle han sakna existens, vilket skulle vara en ofullkomlighet hos Gud. Om Gud inte existerade, så kunde man tänka sig ett mer fullkomligt väsen som bestod i att likna Gud men att också existera. Det strider mot uppfattningen om Gud. Alltså måste Gud existera.

Mitt första intryck är att argumentet är circulus in demonstrando, det vill säga ett cirkelbevis. Mitt andra intryck är att Gud i sig är ett självmotsägande begrepp och ur självmotägelser kan man som bekant härleda vad som helst (se sista exemplet i stycket Introduktion till logik). Min tredje reaktion är att en definition av Gud saknas och det finns risk för amfiboli (tvetydighet i premisserna) och reifikation (förväxling mellan abstrakt och konkret). Istället för att bara avfärda argumentet måste jag påvisa att det är ett cirkelbevis, hitta en motsägelse i premisserna eller visa att någon av misstagen som jag räknat upp finns i Gudsbeviset för att vederlägga argumentet. Den logiska metoden är att först formalisera, det vill säga abstrahera varje mening till symboler. För att sedan manipulera dessa symboler till ett logiskt bevis, ungefär som att lösa matematiska läsetal där man omvandlar meningar till ekvationer och siffror. Det vore mycket opraktiskt här då jag vill undvika symbolerna. Det underlättar om man kan formulera premismängden och slutsatsen skilda från varandra.

Premisser:

Det hör till uppfattningen om Gud, att om Gud är det högsta väsen, så är det inte möjligt att tänka sig något som är högre och mer fullkomligt än Gud. Om Gud inte existerade, så kunde man tänka sig ett mer fullkomligt väsen som bestod i att likna Gud men att också existera. Det strider mot uppfattningen om Gud.

Slutsats:

Gud existerar.

Formen på ett cirkelbevis är tydligast 'Jag finns, alltså jag finns'. Dessa argument är logiskt giltiga men fruktsamheten i sådana utsagor är tämligen intetsägande. Det finns något som jag inte förstår i premiss mängden. Jag förstår inte frasen 'Gud är det högsta väsen'. Det högsta väsen som

vadå? Det högsta väsen som finns måste de mena. Om slutsatsen är en antagen premiss är argumentet ett cirkelargument.

Min slutsats av analysen är att argumentet är först audiatur et altera pars, det vill säga en osynlig premiss som man ibland fyller i automatiskt själv. Om man däremot uttryckligen skriver ut premissen som saknas blir cirkelbeviset tydligt.

Immanuel Kant menar att existens inte är en egenskap. Han menade att bara för att jag tänker på 100 daler i min ficka så finns inte 100 daler i min ficka. Kants poäng är att tanke inte är samma sak som existens.

Argumentationens ofullständighet - retorikens område

När jag hade en mindre, inofficiell föreläsning i argumentation sade en deltagare spontant: ”Om man vill undvika alla dessa misstag, blir man inte väldigt tyst då?”. Han har en stor poäng i sin iakttagelse. Alla hållbara argument är av deduktiv natur, det vill säga vi kan bara resonera från det stora till det lilla. Problemet med detta är att vi inte når någon ny kunskap med denna metod. Det enda vi kan uppnå är ett förtydligande och förenklande av saker vi redan tar för sanna. Jag betraktar denna ofullständighet som retorikens arbetsområde. Vetenskapen måste ge sig in i induktiva resonemang för att nå någon form av förutsägbarhet över verkligheten. Man blir naturligt en skicklig retoriker av att studera argumentation eller logik eftersom man då kan luras lättare i resonemangen. Man kan så att säga få ett argument att låta giltigt. Andra logiker blir då upprörda men den stora massan kommer att bli lurad. Auktoritetstron kommer nog aldrig att kunna utplånas då man inte hinner ifrågasätta allt man hör. Ska man ifrågasätta sin mor om rätt och fel i tidig ålder? Finns det ingen man kan lita på? Det kan vara mycket frestande att övergå till enbart retorik och medveten propaganda med uttalanden som vädjar till känslor. Det finns ibland mycket makt, pengar och prestige inblandat på grund av massmedia. Valkampanjer i olika demokratier är mycket tydliga exempel på detta. Propaganda är den yttersta formen av retorik.

Sammanfattning

Det finns mycket som argumentationsanalys inte tar hänsyn till i debattsituationer, exempelvis känslor och kontext. Det är bara i vetenskapliga sammanhang som argumentationsanalys kommer till sin rätt. Jag hoppas att denna uppsats varit rolig läsning, givit färdighet inom argumentation, sammanfattat de vanligaste misstagen och att argumentationen i samhället förbättrats något.

Referenser

Lübcke, Filosofilexikonet, Bokförlaget Forum AB, 1988

Internet; <http://www.cis.ohio-state.edu/hypertext/faq/usenet/atheism/logic/faq.html>